

Валентина КАЙСТРО

"НА СЦЕНІ Є ПАЛАЦ..."

(Актор, режисер, сцена. Момент сповіді.)

Режисер-постановник вистави "Молоді роки короля Людовіка XIV" М.Резнікович довірив головну роль своєму студенту - випускникові Київського інституту театрального мистецтва імені І.К.Карпенка-Карого. Тема вистави - зіткнення кохання та влади. Режисер визначив жанр як історичну драму:

- Після "Дворянського гнізда" я досить довго не мав змоги ставити. Я не знав, що треба нинішньому глядачеві. І раптом зрозумів: зараз, як ніколи, потрібні високі й чисті почуття. Герої О.Дюма цю потребу цілком задовольняли; вони відтворювали атмосферу юності й чистоти. До того ж, саме в цей час в країнах колишнього СРСР розпочалася безглузда боротьба за владу, боротьба без правил, без рукавичок. У виставі ж я хотів показати людину в стані природності людських почуттів. Як правило, коли людина отримує владу, вона поступово стає рабом цієї страшної машини, що руйнує почуття. Треба бути генієм або святим, щоб, маючи все, зберегти живі людські порухи душі.

- Михайле Юрійовичу, а як у виставі з'явився ваш вихованець у головній ролі?

- У театрі на той час не було, та й зараз немає актора, який зміг би зіграти Людовіка, відчувати весь драматизм і водночас дитинність цієї ролі. Можливо, я ризикував, але Олег віддав своєму герою все, що міг, на що була спроможна душа... І на прем'єрі в нього був тріумф.

Трагічним стає кохання Людовіка і юної Манчіні. На терезах держави влада переважає, зако-

Олег Треповський у виставі "Молоді роки короля Людовіка XIV".

На початку січня 1993 року в Київському театрі російської драми імені Лесі Українки з'явилося нове акторське ім'я - Олег Треповський.

хані розлучаються, король, як і належить, одружується із принцесою. Але у виставі є ще один фінал, вигаданий режисером. Фінал надії. Впаде завіса, відгороджуючи його і її від королівського двору, залишить наодинці. І на авансцені атмосферою заволодіє природність кохання.

- Про що ж ті сльози? - Ось моя рука!

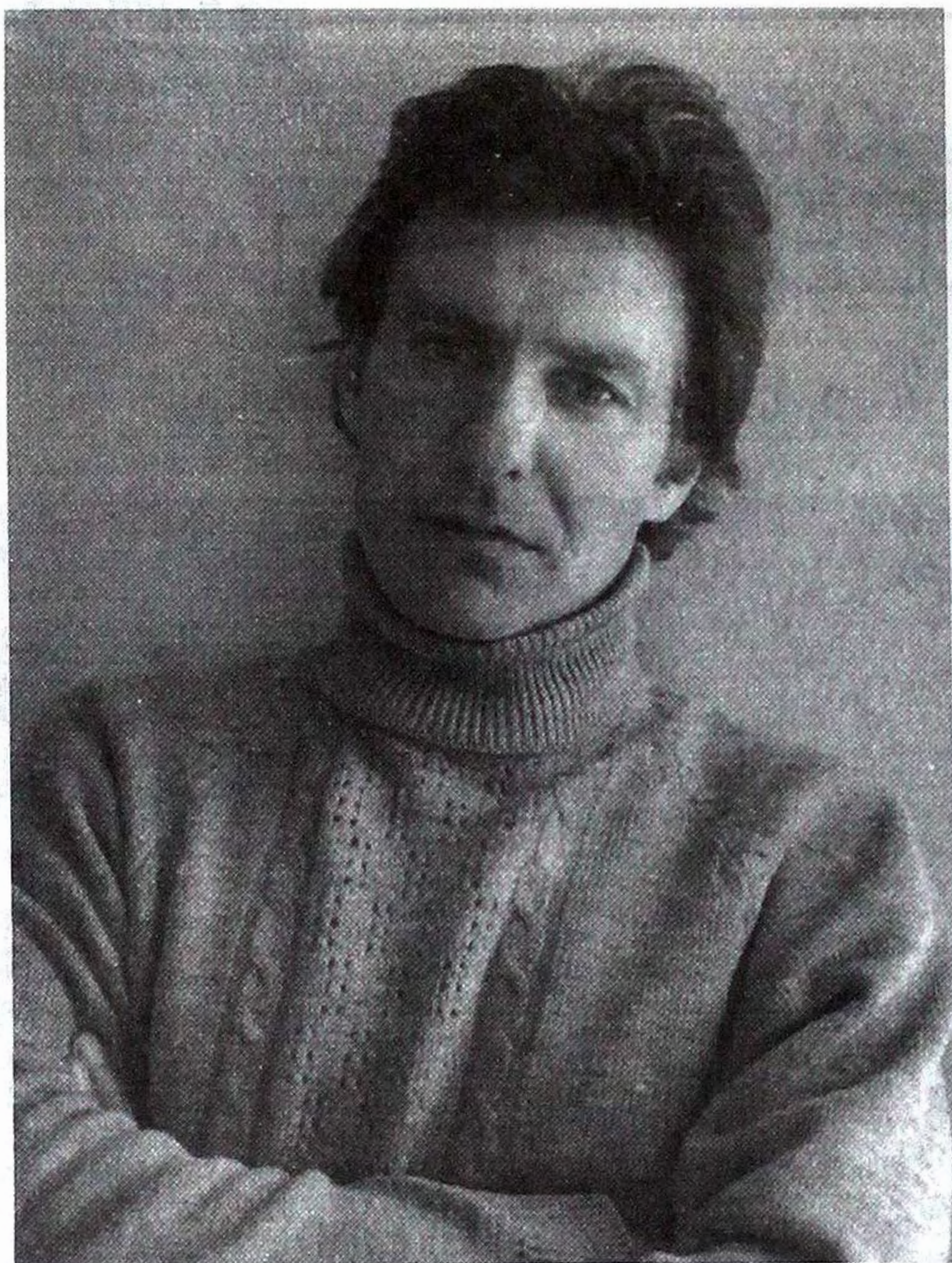
- А ось моя! І серце!..

Вистава "Молоді роки.." зібрала майже всіх "зірок" столичного

театру: В.Заклунну, В.Бесараба, Б.Вознюка, А.Пазенка, Д.Бабаєва. Та саме два дебюти - О.Треповського та О.Кульчицької (Марія) - стали справжньою подією: дебютанти не загубилися серед "зірок", тримали у напруженні зал і партнерів. Треповському не тільки вдалося "почути" режисера - сталося втілення "особистого" Людовіка.

Слово виконавцю:

- Олег, чотири роки тому випущено виставу "Молоді роки..." У тебе там головна роль. Три роки тому - "Історію однієї при-

Актор Олег Треповський.

Сцена з вистави "Тойбеле та її демон".

страсті" - знову головна роль. Яка йшла важче?

- Важче було працювати над Людовіком. Там людина у стані кохання - його розквіту...

- І в стані становлення та вибору.

- Саме так. Тут треба було пройти на вістрі меча - "недограєш" - чергова жага бажання, "переграєш" - заяложеність закоханості.

- А як ти сам ставишся до Людовіка?

- А я його просто люблю. Він - особистість. Помилки, провини, дитинність - все це можна пробачити.

- За що ж така шана?

- А він не боїться відчутти! У виставі є такий епізод: королева Анна запитує свого секретаря Беренгена: "А ви змогли б покохати Марію Манчіні?" "Так!" "А якщо були б королем?" "Ніколи!" Розумієш? Якщо були б... А Людовік вже король, а все одно не боїться... Я йому

інколи заздрю. Він за декілька днів переживає таке кохання, яке Беренгени не посміють пережити і за сто років.

І ось "Історія однієї пристрасті". Знову на сцені "зірки": В.Заклунна, В.Предаєвич, Б.Вознюк. Вистава за мотивами повісті Г.Джеймса "Листи Асперна" виконана у кращих традиціях психологічного театру. Постановник ішов до цієї інсценізації двадцять років.

Фабула вистави, на перший погляд, дуже проста: молодий журналіст Генрі (О.Треповський) випадково дізнається, що у старих кварталах Венеції ще й досі живе міс Джуліана Бордеро (В.Предаєвич) - кохана жінка видатного поета Джефрі Асперна. Генрі - дослідник і пристрасний прихильник його творчості. З надією отримати листи Асперна до коханої, Генрі інкогніто оселяється у старому палаці, де міс Бордеро доживає свій вік з племінницею

Тіною (В.Заклунна) та вихованкою Олімпією (О.Єна). Міс Бордеро щиро ненавидить журналістів - "мерзотних писак", що порпаються у тім, що має належати лише двом людям - їй та Джефрі. Листи Джефрі, його кохання в них закарбоване, - єдине, що тримає міс Бордеро на цьому світі. Та мета у Генрі чиста - подарувати людству ще одне освічення в коханні великої людини, тим самим ще раз нагадати - краса кохання врятує цей зшалений від ганебних пристрасностей світ.

Мета у Генрі чиста?..

... На сцені Людина у чорному тримає на долонях чашу зі свічкою - вічний келих з вогнем. Вогонь - істота жива і, як усе живе, непевна - може зігріти змерзле серце, а може спопелити. Протягом усієї вистави Людина (Б.Вознюк) стане супутником головного героя, його другим "я". Саме з нею Генрі відчувати-ме себе відвертим... Їхнє спілку-

вання побудоване режисером ніби з урахуванням четвертого виміру простору і часу. Генрі то захищається, то безжально наступає... на самого себе.

Інший режисерський прийом - пряме спілкування актора і залу. Саме до глядача вигукне Генрі слова, що стануть лейтмотивом: "Якщо у вогні горить кошеня і картина Рембрандта, кого ви кинетесь рятувати?"

А Генрі, рятуючи свою картину Рембрандта, подарує міс Тіні, сам того не тямлячи, хоч не велич кохання поета Асперна - маленьку надію венеціанського карнавалу. У прориві простору випірнуть дві істоти у червоному і синьому карнавальних костюмах - кольору спокути і благодаті - Тіна (Заклунна) і Генрі (Треповський). І в той же час озветься сухий голос тріскачки у правиці Людини в чорному. "Ви танцюватимете зі мною все життя? Але все життя танцювати не можна..."

"Міс Тіно! З вами - можна!"

Тіна слухатиме тільки те, що хоче почути - слова кохання, Генрі ж казатиме тільки про те, що хоче здобути - листи Асперна.

- Олег, твій герой Генрі, по суті, здійснює святотатство. Саме через нього помирає стара Джуліана, коли бачить його біля секретеру із листами від Джефрі. Якби не випадок, твій герой просто викрав би їх... Почуттю все одно, чия правда?

- Цікаве питання. Що таке правда? Хто, коли і де вивів незаперечний закон правоти?

- Так ми далеко зайдемо...

- Далі, ніж зайшов цей світ останнім часом, йти вже, я гадаю, нікуди. Мені інколи здається: те,

Режисер Михайло Резнікович.

що зараз діється у світі, у мистецтві, у душах людських, має єдину назву - глобальне ошукання. Люди дуже вдало ошукали самих себе.

Як актор і людина я не маю права засуджувати мого героя. Хоча б тому, що він ще здатний хоч щось відчутти. У житті, на жаль, частіше стикаєшся з живими мерцями.

- Твій Генрі у пориві пристрасті розбудив сплячу душу Тіни - вона закохалася. І що з того вийшло? Він загубив її.

- Не знаю. І так, і ні. Можливо, якби не Генрі, вона б ніколи не відчула себе Жінкою у її вищому призначенні.

- А яке вище призначення жінки?

- Зуміти подарувати іншій частині людства щирість.

- Навіть ціною власного життя?

- Навіть ціною власного життя. Мій герой - і творець, і руйнівник водночас. Відродив любов у одній душі, але зруйнував два життя. На терезах важити будемо? Немає ще таких терезів...

Акторові вдалося передати нюанси психологічних рухів свого героя. Пластика дещо незвична, скута. Складається враження, що людині боляче рухатись по сцені. І раптом - прорив відчаю, майже істерики:

- Я не винен, вона все одно померла б, не сьогодні, то завтра!

Актор працює на контрастах. Спокійний, впевнений у собі чоловік раптово стає відразливим і жалюгідним. Знову - впевнений, знову - жалюгідний. Часовий простір розтинається, Генрі намагається пригадати те, що могло, в його уяві, привести до трагедії. І знову -

істерика:

- Моя мета була чистою!

Примхливий хлопчик поступово стає людиною, що здатна відповідати і за себе, і за інших. Але, як завжди, запізно.

Зовсім інший сценічний образ створено актором у виставі М. Резніковича "Школа скандалу" за п'єсою Р.Б. Шерідана. Цього разу він виступив одразу в двох ролях - Автора і Джозефа. "Школу скандалу" можна віднести до різновиду вистав "видовища у видовищі". Як і годиться, кожне видовище розпочинає Автор. Тут він витончено-іронічний.

Джозеф - зовсім інша пластика ролі, - під маскою "людини високих почуттів" криється підступність і зрада. Актор малює свого героя широкими впевнени-

ми мазками. Інтрига, як засіб існування Джозефа, раптово обертається проти нього. За хвилину на місці порядного і чесного чоловіка опиняється відразливий і хибний шахрай. Миттєвим перевтіленням можна назвати той підхід молодого актора до цієї ролі.

Потім були Сергій Петрович і Андрій Іванович у виставі А.Бабенка "Ревність" за п'єсою М.Арцибашева, Онуфрій у "Коханні студента" молодого режисера І.Барковської.

Та, на мій погляд, справжньою подією, що змусила театральні кола заговорити про О.Треповського як актора для Театру російської драми невідомого, стала вистава М.Резніковича за п'єсою І.Зінгера та І.Фрідман "Тойбеле та її демон".

- *Михайле Юрійовичу, п'єса "Тойбеле та її демон" написана у жанрі мелодрами. Вистава - трагедія.*

- *На цьому матеріалі ставити мелодраму - це злочин. П'єса, на мій погляд, є філософською притчею про подвійність людських почуттів, минулість людських пристрастей, їхню ірраціональність. Я хотів, щоб вистава стала історією великого почуття. Бо без почуття людина не змогла б бути людиною, була б безсила жити на цій землі.*

П'єса "Тойбеле та її демон" розповідає про кохання "солом'яної вдови" Тойбеле і помічника вчителя Алхонона, який прикидається демоном пристрасті Гурмізахом.

- *Олег, важко було грати водночас дві ролі?*

- *Мій педагог М.Резнікович ще на першому курсі інституту вчив мене не грати на сцені. На сцені намагаюсь жити. Можу сказати ще одну для мене страшну річ: чим більше "граєш ролі" такого діапазону, тим більше мимоволі спустошуєшся у житті. Але... Як-то кажуть, не залишай мене, надіє...*

Педагог М.Резніковича Г.Товстоногов потребував від актора малюнка профілю героя в просторі сцени. О.Треповському потрібно було знайти фарби малювати у площині не тільки профіль, але й анфас. Чим вільніший Гурмізах, тим скутіший Алхонон - світом, містечком, власною неповноцінністю.

"З найпершої ночі Гурмізахом був я", - вигукне до Тойбеле Алхонон, у відчай проситиме кохання, яке вже віддано Гурмізаху. Кожен із втілених актором героїв рельєфно виступить із простору сцени. Учнівство поступиться справжній майстерності. Одухотвореність і професія з'єднаються в одне ціле - дар, що не так часто зустрічається. Виконавець підніметься у виставі до глибини почуття трагічного. Його герой несе світло, пристрасть і шалену, пекельну ревність водночас. Алхонон Треповського хвилює, підкоряє, потрясає. Актор ніби злітає назустріч трагедії, в її простір, існує в ньому легко і вільно.

Автор п'єси "Тойбеле та її демон" зазначив: "Я писав і пишу для усього людства". У співтворчості актора й режисера виникла тема, проголошена ще у першій виставі, - нестримне бажання свою особисту провину, біду, щастя підняти до рівня загальнолюдської, загальнолюдську зробити особистою.

- *Михайле Юрійовичу, те, що майже у всіх ваших виставах працюють одні й ті самі актори, це випадок?*

- *Ні. Дуже мало акторів здатні відчути всю міру духовності матеріалу і донести її до глядача. Я намагаюсь працювати з тими акторами, у яких, на мій погляд, існує головна якість - вміння відчувати біль, реагувати на нього. Мій учень належить саме до таких акторів.*

Коли спостерігаєш за дією на сцені, здається, що актор зрушив на глядача масу власних переживань і роздумів. На початку століття таке існування актора на сцені називали душевним натуралізмом. Момент сповіді характерний для всіх героїв актора.

- *Олег, а якого глядача ти любиш?*

- *Зрячого. Для мене і глядач, і партнер по сцені - рятівне коло. Я, рятуючись партнером, рятую його, глядач рятує нас. Так і живемо...*

- *Колообіг?*

- *Я б сказав, нерозривність колообігу. Ми всі люди - ми всі страшенно схожі. Треба тільки озватися серцем. Розгледіти собі подібних, відчути їх, полюбити.*

- *А свого героя у "Школі скандалу" Джозефа Серфеса ти теж любиш?*

- *Мені його шкода. Він - духовний каліка. Парадокс, але саме зараз їхній час. Але час, який ніколи не зможе стати вічністю. Пороху не вистачить. А інші мої герої - Людовік, Генрі, Алхонон - цю можливість вже мають. Їхній шлях життя - то духовний вчинок.*

...Каяття Алхонона перетворюється Треповським у пристрасну сповідь зломленої людини. Лице стає виснаженим, очі сухі, наче присипані попелом; мистецтво гриму тут безсиле. Він говорить швидко, уривчасто, фрази наскокують одна на одну. Це не звична, чітко формальна сценічна мова. Так буває лише в житті. Як і сльози героя у фіналі вистави. І ще. Маленька деталь, що може бути випадком, а може, й ні. В одній з останніх сцен вистави Гурмізах, вмовляючи Тойбеле роздивитись Алхонона, каже: "Велика ненависть здатна перетворитись на велику любов. На небі є палац, де ці два почуття стають одним". На одній з вистав Гурмізах-Алхонон (або виконавець?), обмовившись, вигукнув: "Велика ненависть здатна перетворитись на велику любов. На сцені є палац..."